

Invloed van de droogte op het gedrag van de kievit

Door J. Taapken

Reeds in de derde week van juni viel het ons op hoe de *kieviten* zich bij voorkeur ophielden in de bermen van de weg langs de Knardijk en de IJsselmeerdijk van O.-Flevoland. Ook gingen zij vaak midden op de rijweg zitten (vooral 's avonds) en werden daar af en toe het slachtoffer van het verkeer. Op 21 juni vonden wij de eerste 5 doodgereden *kieviten* rondom Flevoland.

Begin juli (o.a. 5 juli) nam ik te Hilversum een sterke *kievitentrek* waar. Midden juli viel het mij op, dat er zich plotseeling *kieviten* vertoonden op de zeer droge, schrale weiltes en de heide achter ons huis. Het verbaasde mij hen daar te zien, daar ik hen daar nooit eerder had gezien. Zij kwamen daar nadien regelmatig, waren uitzonderlijk tam en gingen slechts bij uiterste noodzaak op de wieden. Later wisselden zij het bezoek van deze terreintjes af met die aan de gazons van het Laapersveld (een park aan de zuidrand van Hilversum) en de velden van het gemeentelijk sportpark eveneens in de nabijheid. 's Avonds viel mij dan steeds weer de „klagelijke” roep van deze vogels op, hetgeen van eind juli tot in oktober ook Dr. Otto te Sneek (Vanellus 12, p. 210) opviel.

Inmiddels begon het bij mijn dagelijkse tochten van Hilversum naar Leiden allengs steeds duidelijker op te vallen, hoe weinig *kieviten* zich in de Zuidhollandse polders tussen Aalsmeer en Leiden ophielden, terwijl zich in de bermen van de weg overal individuele *kieviten* ophielden die daar voedsel bleken te zoeken, hoewel er nog diverse natte gedeelten op de weilanden aanwezig waren, waar geen *kievit* te zien was.

Dit wonderlijke gedrag werd elke dag opvallender. Soms ook trachtten zij langs

de door het vee ingetrapt slootkanten voedsel te zoeken.

Steeds meer *kieviten* gingen zich echter in de bermen van de wegen vertonen. Zij lieten zich tot op 1 meter afstand door het verkeer passeren en vlogen slechts node op. Dit opvliegen ging dan loom en langzaam.

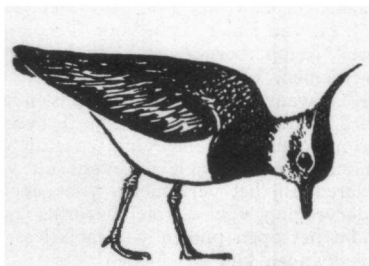
Vanzelfsprekend vielen langs de wegen hierdoor tal van slachtoffers onder de *kieviten*, die door te laat opvliegen door voorbijrazende auto's werden geraakt. In juli noteerde ik (voornamelijk tussen Leimuiden en Leiden, aan de voorlopige weg Amsterdam-Rotterdam) de volgende aantallen doodgereden *kieviten*: 18-7: 1; 20-7: 4; 21-7: 2; 23-7: 2; 24-7: 3; 26-7: 3 (Knardijk); 27-7: 3; 28-7: 2; 29-7: 1 ex. Helaas heb ik mijn notities toen niet zo nauwkeurig gemaakt als in het najaar, zodat ik er zeker van ben dat er een groter aantal op deze korte route werd doodgereden. Toen was ik mij ook nog niet bewust, dat de toestand voor de *kieviten* zo precair zou worden tengevolge van de uitzonderlijke droogte.

Immers van eind april tot eind oktober heeft het dit jaar vrijwel niet geregend. De grond werd bikkelhard, alsof zij bevroren was, zodat de *kieviten* met hun zachte plevierensnavels geen voedsel meer uit de grond konden krijgen. En de droogte zal ook veel bodemdieren hebben doen verdwijnen.

Op 27-7 werd nog een zeer sterke *kievitentrek* langs de kust bij Haarlem waargenomen. De heer J. v. d. Brom (med. Vogelwerkgroep Haarlem) nam er wel 1000 doortrekkende *kieviten* waar, terwijl de heer A. H. Hessels die dag op Texel minstens 600 *kieviten* zag doortrekken.

Waar zich tussen Hilversum en Leiden gewoonlijk gedurende augustus troepen van duizenden *kieviten* plegen op te houden was dit jaar vrijwel geen *kievit* te zien. Hier en daar slechts wat verspreid voorkomende exemplaren, die zich op de bermen van de weg concentreerden. Van troepvorming was in het geheel geen sprake.

In augustus waren mijn aantekeningen van door het verkeer doodgereden kie-

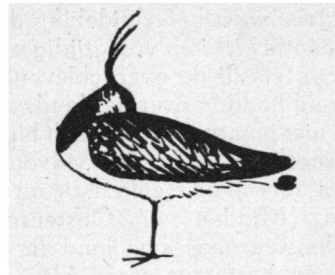
viten ook verre van volledig. Ik tekende de volgende doodgevonden ex. aan: 7-8: 1; 24-8: 1; 25-8: 1; 26-8: 1; 27-8: 1.

Merkwaardig genoeg bleken ook de vochtige plaatsen, zoals de slikken van de polder O.-Flevoland, de slikken van de zuidelijke IJsselmeerkust en meer van dergelijke terreinen vrijwel niet door *kieviten* te worden bevolkt. Menselijkerwijs zou het wel het meest aannemelijke zijn, dat de *kieviten* zich zouden concentreren op vochtige weidegronden en slikvelden, waar ook andere steltlopers hun voedsel plegen te vinden.

Integendeel de *kieviten* zochten steeds duidelijker de door de droogte bruin-geschroeide grasberm van onze wegen op, ja zelfs de met grint bestrooide parkeerstroken langs onze grote wegen. Daarentegen viel het velen op, dat zij zich ook op andere abnormale plaatsen vertoonden, zoals op sportvelden, plantsoenen, ja zelfs op minuscule gazons in tuintjes, waar zij op enkele meters van de huizen rustig bleven zitten. Ook werden zij in boomgaarden gezien en op met bomen begroeide bermen van wegen. Nimmer heb ik daarvoor *kieviten* zo onder, zij het dan hoge, bomen zien zitten.

Van troepvorming was geen sprake en het was duidelijk, dat elke *kievit* zijn voedselterritorium had bezet, waar niet graag soortgenoten werden geduld. Zij gedroegen zich tegen soortgenoten uiterst agressief en onderweg zag ik vrijwel dagelijks vogels ruzie maken, door achter elkaar aan te rennen of even boven de grond elkaar fladderend te verjagen. Een gedrag dat ik nimmer zo sterk had waargenomen.

Meermalen heb ik kunnen constateren dat zij er een gewoonte van maakten vooral 's avonds op de wegen te gaan zitten. Het aantal slachtoffers onder het verkeer viel dan ook voornamelijk 's avonds en 's morgens vroeg, getuige de verse dode dieren welke ik meestal in de vroege morgen langs de weg vond, terwijl het aantal bijgekomen slachtoffers overdag (uitgezonderd in de laatste helft van oktober) slechts zeer miniem was, ofschoon zij zich door het verkeer tot op zeer korte afstand lieten passeren zonder aan opvliegen te denken. Noodgedwongen verplaatsten de *kieviten* zich soms door traag en moei-

zaam op te vliegen om spoedig weer neer te strijken.

Ik veronderstelde dat de *kieviten* de bermen van onze hoofdwegen opzochten, omdat daar door de trillingen van het voorbijrijdende verkeer grond dieren naar boven zouden komen en dat de grond daar in elk geval aan de oppervlakte losser bleef. Zweeres stelt echter zeer terecht hierop de vraag, waarom zij dan toch zo broodmager zijn als er langs de wegen voedsel was te vinden en meent dat als de grond dieren niet immuun voor trillingen zouden worden, ze reeds alle uit de grond zouden zijn verdwenen.

Het is ook niet onmogelijk dat de *kieviten* op onze wegen naar doodgereden insecten zochten, die dagelijks bij massa's in het donker tegen de auto's kletterden. Dit zou kunnen verklaren waarom de *kieviten* zich vooral 's avonds en 's morgens vroeg op de wegen begaven. Daarbij vraag ik mij echter dadelijk af, waarom de *kieviten* ook op zeer schaars bereden wegen, zoals de IJsselmeerdijk tussen Lelystad en Kamperhoek, gingen zitten.

De wegen geven wellicht enige warmtestraling waaraan de *kievit* behoefte heeft, vooral bij gebrek aan voedsel, waardoor minder verbranding en dus minder lichaamswarmte wordt verkregen.

Overigens is het een bekend verschijnsel, dat er 's morgens in alle vroegte veel vogels langs en op onze hoofdwegen voorkomen. Vrijwel alle soorten ziet men dan in grote aantallen op de weg zitten en ik heb zelfs er wel eens aan gedacht dat het mogelijk moet zijn het aantal individuen van een bepaalde soort op bepaalde plaatsen door middel van dergelijke waarnemingen na te gaan. *Huis-mussen*, *spreuwen*, lijsterachtigen, duiven, kraaiachtigen geven het duidelijkste beeld.

Inmiddels was het duidelijk, dat een groot aantal *kieviten* vroegtijdig was vertrokken, terwijl de overgeblevenen zich verspreid hadden over het land.

Het is niet onmogelijk, dat zich hieronder een groot aantal eigen broedvogels bevonden, terwijl de *kieviten* die uit andere landen (Midden- en Oosteuropa en Noordoosteuropa) ons land in de nazomer en herfst passeren hier ditmaal niet door aantrekkelijke voedselgebieden zijn aangelokt, maar zijn doorgetrokken. Wij zouden ons wel moeten afvragen, waarheen? In jaren wanneer er vrijwel geen beukennotjes zijn laten b.v. de *vinken* en *kepen* zich minder zien en trekken ook door.

Uit geringde doodgevonden *kieviten* kunnen helaas niet voldoende conclusies getrokken worden. Afgelopen maanden werden twee *kieviten* met Helgolandringen (vermoedelijk in Noordwest-duitsland geringd) aangetroffen terwijl één als kuiken geringde jonge *kievit* op 27-5-1951 te Oudwoude aldaar op 2-10-1959 geheel vers werd teruggevonden.

In september steeg het aantal door mij gevonden verkeersslachtoffers (vermoedelijk mede door mijn nauwkeuriger notities): 8-9: 1; 6-9: 1; 9-9: 2; 14-9: 2; 15-9: 2; 16-9: 4; 17-9: 2; 18-9: 2; 19-9: 2; 28-9: 2; 29-9: 1; 30-9: 1.

In oktober zette zich dit voort: 1-10: 2; 2-10: 3; 5-10: 4; 6-10: 6; 7-10: 5; 8-10: 4; 9-10: 4; 10-10: 3; 12-10: 2; 13-10: 2; 14-10: 3; 15-10: 10; 16-10: 7; 17-10: 34. Ná 17-10 was ik ruim één week afwezig, terwijl in het midden van die week ná 17-10 de eerste regen viel, waarna ik geen slachtoffers tot heden (31-10) meer vond.

Totaal heb ik dus 146 dode *kieviten* gevonden, alle verkeersslachtoffers tengevolge van de heersende droogte.

Kieviten die van honger zijn gestorven heb ik nimmer gevonden.

In oktober ben ik enkele onbeschadigde *kieviten* gaan wegen en het bleek, dat deze vogels, welke uit niet veel meer dan bot en veren bestonden, slechts 160 tot 195 gram wogen, aanzienlijk minder dan zij gewoonlijk wegen (zie Limosa 19, pp. 90-95). n.l. in oktober ongeveer 220 gram. Ongetwijfeld heb ik op mijn route lang niet alle doodgereden *kieviten* ge-

noteerd, ten eerste omdat ik in den beginne (juli/augustus) geen nauwkeurige notities heb gemaakt, ten tweede omdat vele doodgereden vogels in de berm, in sloten of op de weilanden terecht komen waar zij vaak moeilijk opvallen. Slechts een aantal gedode dieren bleven bij toeval zichtbaar. Vogels die op drukbereden weggedeelten midden op de weg terecht kwamen waren vaak in één dag al in een onherkenbare platgereden vlek veranderd, andere bleven soms 2 weken lang duidelijk zichtbaar op de weg liggen.

Doordat ik de route echter dagelijks vice versa rijd, kon dubbel tellen worden voorkomen. Het grootste aantal vond ik op de korte route tussen Rijpwetering en Leiden, in minder aantal ook tussen Aalsmeer en Oudewetering en Vinkeveense plassen en Uithoorn, terwijl ik op sommige dagen ook de rijksweg Amsterdam-Den Haag, tussen Aalsmeer en Oegstgeest (aan slechts één zijde) controleerde.

Bij Wageningen werden 16-10: 4 doodgereden *kieviten* gevonden (Dr. van Wijngaarden) terwijl wij 19-10 ten Noorden van Groningen 2 doodgereden *kieviten* aantroffen. Ook in Friesland, o.a. tussen Leeuwarden en Sneek (zie Vanellus 12, p. 213) evenals in andere delen van de provincie Zuidholland werden vele doodgereden *kieviten* gevonden. Begin oktober slonk wederom het aantal *kieviten*, vermoedelijk door de enkele nachtvorsten gedurende die tijd. Andere jaren houden zich in Zuidhollandse polders tussen Aalsmeer en Leiden eind oktober-begin november 10.000 tot 20.000 *kieviten* op, die vaak 's morgens vroeg in grote wolken boven de weilanden zwermen.

Tenslotte heeft de toestand van de *kievit* velen wakker geschud, zij het pas aan het einde van de voor de *kieviten* zo ongelukkige periode.

In Friesland liet men voor de *kieviten* vele ijsbanen enkele centimeters onderwater lopen om zodoende voor hen voedselrijker terrein te scheppen.

Ook in andere delen des lands heeft men gepoogd de *kieviten* op deze wijze te helpen.

De vice-president van de Internationale Jachtraad, Mr. Dr. I. G. van Maasdijk

heeft telegrafisch een beroep gedaan op de secretaris-generaal van deze raad, ten einde te komen tot inperking van de jacht op waad- en weidevogels, terwijl een totaal verbod van iedere voorjaarsjacht meer dan ooit geboden, is om de sterke achteruitgang van deze vogels te voorkomen.

Ook in oktober werd enige kievitentrek waargenomen. Vanaf 9-10, maar vooral op de dagen 15-10 en 16-10, was er duidelijk doortrek van de *kievit* langs de kust bij Wassenaar in zuidelijke richting, terwijl de laatste dagen in verschillende delen van ons land weer doortrekkende *kieviten* worden gezien. Nu de koude nadert blijken zij zich dus weer in troepjes te verzamelen en door te trekken.

De invloed van de droogte op andere soorten was minder opvallend. *Houtsnippen* schijnen met moeilijkheden te kampen te hebben gehad en zelfs op grasvelden voedsel zoekend te zijn aangetroffen.

Op mijn route tussen Hilversum en Leiden kwamen anders op bepaalde weilanden altijd vele honderden *kokmeeuwen* en *stormmeeuwen* voor. Gedurende september werd het aantal meeuwen echter plotseling lager, waarna zij in oktober vrijwel allemaal uit de weilanden waren verdwenen. Het is mij niet bekend, waar deze meeuwen zijn heengegaan.

Ook de doortrekkende lijsterachtigen blijken op het land niet veel hebben kunnen vinden, zodat de doortrekkende *zanglijsters* en *merels*, de *koperwieken* en *kramsvogels* reeds voor waren en binnen een opvallend korte tijd zich volledig meester hebben gemaakt van de bessen van onze meeste besdragende struiken.

30 oktober 1959

Litteratuur:

- A. 1959: „Hoe zit het met de kievit?” De Nederlandse Jager jrg. 64, p. 517.
 Bosch, G. 1959: „De droogte en de vogels I & II” Vanellus 12, pp. 209 & 211.
 Cantecleer 1959: „De vogeltrek is weer in volle gang”. Alg. Handelsblad van 17-10-1959.
 Klomp, H. 1946: „Verslag van het Kievitenringstation „Reeuwijk” over de jaren 1943-1945 en gegevens over de trek van de Kievit”. Limosa jrg. 19, pp. 76-117.
 Klomp, H. 1954: „De terreinkus van de Kievit, Vanellus vanellus (L.)” Ardea jrg. 42, pp. 1-130.
 Klomp, H. 1951: „Over de achteruitgang van de Kievit, Vanellus vanellus (L.), in Nederland en gegevens over het legmechanisme en het eierproductievermogen”. Ardea jrg. 39, p. 143 e.v.
 De Nederlandse Jager jrg. 64, p. 524 Rubriek „In 't Veld”, „Friesland” overgenomen bericht uit de Leeuwarder Courant van 3-10-1959.
 Straatsma, T. 1959: „Kievit-problemen”. De Nederlandse Jager jrg. 64, p. 550.

Zie ook Autokampioen afl. 43-24 okt. 1959 — nr. 2548 p. 1978.

Taapken, J. 1959: „De kievit slachtoffer van de droogte” Vanellus jrg. 12, pp. 212-213

Naschrift:

Evenals de terugmelding van de geringde *kievit* te Oudwoude zou ook de vondst van een geringde *kievit* te Zutphen op 4 november 1959 (welke aldaar als nestjong werd geringd op 20 mei 1958) erop kunnen wijzen dat er van onze eigen broedvogels langer in ons land zijn gebleven dan gewoonlijk. De doodgevonden *kievit* werd in verse toestand aangetroffen, waarnaar ik uitdrukkelijk heb gevraagd.

De heer L. Zijlstra te Leeuwarden berichtte nog het volgende: „Een kennis van mij kon bij Tietjerk op 18 oktober verschillende *kieviten* zó in de hand pakken; van iemand in Stiens hoorde ik, dat er zich geregeld een *kievit* in zijn voortuintje ophield, die 's avonds op de vensterbank de insecten (die op het licht afkwamen) van het raam pikte.”

De heer Zijlstra krijgt de indruk, dat het aantal doodgereden *kieviten*, althans in de naaste omgeving van Leeuwarden „wel mee is gevallen.” Mijn ervaring is echter, dat zonder dagelijkse controle op eenzelfde route zeer veel doodgereden *kieviten* aan het oog werden onttrokken. Had ik de route waar ik dagelijks ± 3 nieuwe doodgereden *kieviten* aantrof slechts één maal per week gereden dan had ik vast niet meer dan ± 5 doodgereden *kieviten* gedurende die ene maal langs de weg aangetroffen!

Ook op andere wegen rondom Leiden werden tal van doodgereden *kieviten* gerapporteerd.

Weer bladkoninkjes in Den Haag

Vorig jaar (Vogeljaar 1958 blz. 86) mocht ik de waarneming van het *bladkoninkje* (*Phylloscopus inornatus*) melden.

De gedachte, dat dit vogeltje bij nauwkeuriger en meer gerichte waarneming vaker voor zou blijken te komen dan men algemeen denkt, kon ik niet van mij af zetten. Een waarneming in het park Meer en Bosch te Den Haag op 22 november j.l. bevestigde deze opvatting.

Bij het bekijken van een groepje *goudhaantjes* (*Regulus regulus*) werd mijn aandacht getrokken door een hel „wiet”, dat enkele tientallen meters verder klonk. Op ongeveer 45 meter zag ik twee kleine vogeltjes buitelen, die bij nadering tot vijf meter, *bladkoninkjes* bleken te zijn. Ook nu was de lichtgele wenkbrauwstreep duidelijk, evenals de twee vleugelbanden.

C. A. Regensburg de Mooy

Turkse tortel in het Gooi

Zowel in Laren als in Blaricum komt de *Turkse tortel* in klein aantal voor, op voor de soort typische terreinen: boerenerven met een overvloed van kippenvoer etc.

Op 6 sept. 1959 zag ik voor het eerst een paartje van deze soort in de Eempolders, zittend op hekpaaltjes midden in het kale polderland op 7 sept. belde Rein Stuurman op met de mededeling, dat er al een dag of 14 een paartje *Turkse tortels* vlak voor zijn huis te Eemnes verbleef. Dit paar is de hele herfst en winter daar gebleven, maar het is onwaarschijnlijk dat het er gebroed heeft.

H. J. Slijper